

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Ett yrke mot mobbning

Lärares och lärarstudenters attityder till mobbning

Britta Anfast
Emmy Lundmark

Kandidatuppsats ht 2011

Handledare: Sofia Bunke

Sammanfattning

Att mobbning leder till negativa konsekvenser för de som utsätts är sedan länge känt. Skolan är den plats där mobbning ofta sker men även där den bekämpas. Ett stort ansvar ligger hos lärarna när det gäller detta arbete och därför är deras attityder till mobbning av stort intresse. Syftet är att belysa samt jämföra yrkesverksamma lärare och lärarstudenter gällande deras attityder, upplevda kunskap, syn på lärarutbildningen samt vilja att lära mer i förhållande till mobbning. En kvantitativ metod i form av en enkätstudie med möjlighet till kvalitativa kompletteringar användes. Deltagarna bestod av 54 högstadielärare och 42 lärarstudenter. Resultaten visade att det överlag inte fanns någon skillnad mellan lärarna och lärarstudenterna vad det gäller attityd till mobbning, med undantag vilja att lära mer om ämnet. Generellt betraktades dessutom social mobbning som mindre allvarlig än fysisk och verbal. Den kvalitativa analysen visade på att mobbning är ett komplext ämne där mycket anses vara situationsbundet.

Nyckelord: mobbning, lärare, lärarstudenter, attityd, negativa beteenden

Tack till de skolor och högskolor som tog emot oss och alla som deltagit.
Även stort tack till vår handledare, Sofia Bunke, för feedback och glatt humör!

Inledning

I Sverige utsätts 13 000 elever för långvarig mobbning, det vill säga i ett år eller mer. Elever som utsätts för mobbning under en kortare tidsperiod är betydligt fler. I förhållande till andra länder är antalet mobbade elever i Sverige lågt (Skolverket, 2011a), men ser man till följderna av mobbning är varje mobbad elev en för mycket. Forskning har indikerat på flera negativa effekter av att bli mobbad, inte bara för stunden utan även längre fram i livet. Det har visats att de som mobbas ofta upplever ångest och depressiva tankar samt att dessa symptom ökar med stigande ålder (Craig, 1998). Olweus (1993) menar att de personer som under sin skoltid blivit utsatta för mobbning oftare lider av dålig självkänsla och har en större sårbarhet för depression i senare ålder. Även Almquists (2009) forskning visar på hur hälsan i det vuxna livet påverkas av den sociala statusen i klassen under skolgången. De med låg status i skolan löper senare i livet större risk att drabbas av såväl psykisk som livsstilsrelaterad fysisk ohälsa. Att arbeta mot mobbning i skolan är därför av stor vikt för att på lång och kort sikt förbättra människors hälsa.

Skolan är den arena där en stor del av de barn och ungdomar som blir mobbade i Sverige upprepade gånger utsätts för negativa handlingar (Olweus, 1991; 1999). Det är vanligt att mobbning sker på skolgården, vid skoltoaletterna, i skolkorridorerna och i klassrummet (Skolverket, 2011a). Samtidigt, och just därför, är skolan den plats som lämpar sig bäst för förebyggande åtgärder och arbete mot befintlig mobbning (Fors, 2007). Varje skola är, enligt svensk skollag (SFS, 2010: 800, 8 §, kap. 6), genom huvudmannen bunden till att ha en plan mot kränkande behandling och att "var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling" (SFS, 2010: 800, 5 §, kap. 1). Detta är även en viktig del av läroplanen för grundskolan (Skolverket, 2011b) där det bland annat står skrivet:

Skolans mål är att varje elev

- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen (s. 12).

Dessutom anger skolans värdegrund vilka grundläggande värden som skolan ska ge eleverna möjlighet att utveckla. Exempel på dessa är: individens frihet och integritet, solidaritet med svaga och utsatta samt demokratiska värderingar (Skolverket, 2011b).

Sammantaget ställs höga krav på skolans personal och då framför allt lärarna som är avgörande för arbetet mot mobbning (Olweus, 1991). Lärarnas inställning till mobbning samt hur de handlar vid situationer där det förekommer mobbningsbeteenden är av största vikt när det gäller att arbeta mot detta i skolan. Som lärare är det bättre att ingripa en gång för mycket, som till exempel i en tvetydig situation mellan elever, än en gång för lite. Detta för att markera vad som inte tolereras. Att låta bli att ingripa eller att inte aktivt arbeta mot mobbning i skolan är enligt Olweus detsamma som ett tyst godkännande (Olweus, 1991). Om en elev upplevt att en vuxen inte gjort något för att hjälpa till vid en mobbningsituation kan det leda till att den vid ett senare tillfälle låter bli att berätta för någon (Olweus, 1999). Skolverket rapporterar dessutom att det är förhållandevis ofta som lärare är närvarande då mobbningen sker och att de utsatta eleverna generellt känner låg tillit till lärarna på skolan (Skolverket, 2011a).

Definition mobbning

Definitionen av mobbning som ligger till grund för mycket av den forskning som har gjorts på ämnet är formulerad av psykologen Dan Olweus. Den lyder: "En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer" (Olweus, 1991, s. 4). Vidare förklarar Olweus begreppet *negativa handlingar* utifrån verbala handlingar, exempelvis hot, hån, elaka kommentarer och genom fysisk kontakt, som knuffar, slag eller att hålla fast någon. Även sådant som varken innehåller ord eller fysisk kontakt kan vara en negativ handling, exempelvis gester eller att vända ryggen till. Detta och andra metoder, som att ta någons bästa vän eller inte låta någon vara med är exempel på social mobbning. Som tidigare beskrivits ska handlingarna pågå under en viss tid, en enskild händelse betraktas oftast inte som mobbning. Dock kan en enskild, väldigt allvarlig händelse under vissa omständigheter räknas till mobbning (Olweus, 1991). Enligt Skolverket (Skolverket, 2011a) räknas enskilda negativa handlingar in under begreppet kränkning.

Olweus (1991) anser dessutom att det vid mobbning ska vara en *obalans i styrkeförhållandet* eller vad man även kan kalla en ojämn maktbalans, vilket gör att de utsatta har svårt att försvara sig gentemot mobbaren eller mobbarna. Man bör även skilja på *direkt* och *indirekt* mobbning, där den förstnämnda sker förhållandevis synligt medan indirekt mobbning kan vara mer svårupptäckt då den till exempel visar sig som social utfrysning.

Bland andra förekommande definitioner av mobbning kan det vara värt att nämna Skolverkets (2009), vilken lyder: "Mobbning är en form av kränkande behandling som innebär en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag" (s. 8).

Fakta mobbning

Länge har forskning visat att pojkar är mer utsatta för mobbning än flickor (t.ex. Due, Holme Hansen, Merlo, Andersen & Holstein, 2007) men den senaste svenska mätningen visar att flickor är lika utsatta som pojkar (Skolverket, 2011a). Vilken typ av mobbning eleverna utsätts för verkar dock skilja sig mellan könen. Olweus (1991) har funnit att pojkar, särskilt under högstadietåren, generellt är mer utsatta för direkta metoder av mobbning än vad flickor är. Indirekt mobbning såsom ryktesspridning och social utfrysning är däremot fler flickor drabbade av. Även en nyare studie visar att det bland pojkar generellt förekommer mer fysisk mobbning och bland flickor mer social mobbning (Skolverket, 2011a). Samtidigt kan det påpekas att de pojkar som är drabbade av direkta metoder, ofta även är utsatta för indirekt mobbning. Bland de som utför mobbningen använder sig flickor av fler indirekta metoder, medan pojkar tillämpar mer direkta och fysiska (Olweus, 1991).

Enligt Olweus (1991) minskar antalet elever som blir mobbade i skolan med stigande ålder, så att antalet mobbade elever på högstadiet är ungefär hälften så många som på mellanstadiet. Andelen fysisk mobbning minskar med högre årskurser (Craig, 1998; Olweus, 1991) samtidigt som verbal mobbning ökar (Craig, 1998). Antalet som mobbar är dock förhållandevis konstant längst med årskurserna (Olweus, 1991).

Den som blir mobbad. Olweus har i sin forskning undersökt vem det är som blir mobbad. Samtidigt som det är svårt, och till viss del även farligt, att generalisera har Olweus (1991, 1999) valt att dela in de som blir utsatta för mobbning i två kategorier. Den första kategorin, vilken också är betydligt vanligare än den andra, kallas det *passiva mobboffret* och har karaktärsdrag som kännetecknas av osäkerhet, försiktighet och ängslighet. Detta signalerar till omgivningen att de har svårt att försvara sig om de blir angripna. Den andra kategorin kallar Olweus för det *provocerande mobboffret* och kännetecknas av elever som är okoncentrerade, oroliga och med häftigt humör. Detta gör att det lätt uppstår irritation och missnöje bland eleverna kring dessa personer. Olweus (2007) påpekar att det även hos lärare kan väckas negativa reaktioner mot dessa elever. Man bör ta i beaktande att det finns en risk med att använda ett begrepp som det provocerande mobboffret då det kan bortförklara en mobbares beteende genom att det var den andra personen "som började" (Skolverket, 2011a).

Attityder till mobbning

När man undersökt lärares syn på detta verkar de vara överrens med Olweus att det finns typiska personligheter bland offren för mobbning (Siann, Callaghan, Lockhart & Rawson, 1993).

Att den som blir mobbad är fysisk annorlunda eller avviker i det yttre från de andra eleverna är inte något som hittats stöd för i Olweus forskning. Den enda faktor som anses vara en möjlig prediktor är fysisk styrka bland pojkar, då de mobbade oftast är fysisk svagare än de som mobbar (Olweus, 1991). I Skolverkets undersökning uppger även personer som är utsatta för mobbning att lägre fysisk styrka är en anledning till att de mobbas (Skolverket, 2011a). Detta kan man se som ett exempel på den ojämna maktbalans som inryms i Olweus (1991) mobbningsbegrepp.

Den som mobbar. De som mobbar går vanligtvis i samma klass som den utsatta (Skolverket, 2011a) och är något oftare en pojke än en flicka (Book, Volk & Hosker, 2012; Olweus, 1991; Skolverket, 2011a). Även att vara äldre (Book et al., 2012) samt att vara fysiskt starkare (Olweus, 1991) är vanligt bland de som utför mobbning. Tidigare forskning visar att mobbare generellt är mindre ängsliga än sina klasskamrater och har ett gott självförtroende (Olweus, 1991). Detta stöds även av Vaillancourt, Hymel och McDougall (2003) som funnit att mobbare ofta känner sig nöjda med sig själva samt med sina kamratrelationer. Mobbaren verkar inte heller uppleva någon ångest eller känna någon skuld för sitt beteende (Craig, 1998). Lärare verkar däremot inte dela denna uppfattning, utan anser att det inte finns något typiskt personlighetsdrag bland de som mobbar (Siann et al., 1993).

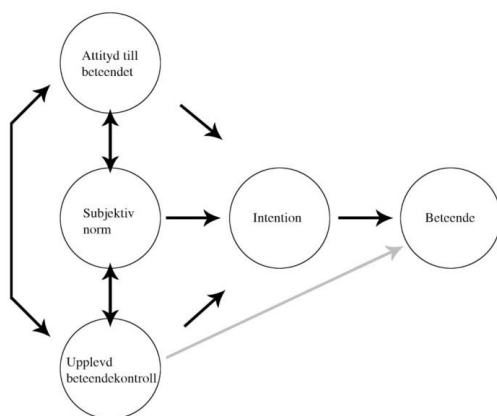
Flera mobbningsbeteenden är adaptiva och ger fördelar till den som mobbar. Det har exempelvis visats att de som mobbar är populära bland sina kamrater (de Bruyn, Cillessen & Wissink, 2010). Detta kan vara av stor betydelse att förstå för att kunna arbeta mot mobbning på ett adekvat sätt. Arbetet borde ske med och inte emot den som mobbar genom att visa på andra, positiva och prosociala sätt för dem att kunna använda sig av sina personlighetsdrag (Book et al., 2012).

Attityd till mobbning

Definition attityd. Attityd uttrycks när en enhet bedöms med en grad av gillande eller ogillande (Eagly & Chaiken, 1993). Inom attitydforskningen skiljer man vanligtvis på *explicita* och *implicita* attityder. *Explicita* attityder är de som man är medveten om, är kontrollerade och reflekterade. *Implicita* attityder är däremot okontrollerade och spontana (Gawronski & Bodenhausen 2006). Bearbetningen av de *explicita* och *implicita* attityderna kan ske samtidigt i en process som kallas *dual process*. Till varje enhet finns därmed en

medveten och omedveten attityd och dessa kan skilja sig åt (Wilson, Lindsey & Schooler, 2000). Attityder som inte är socialt önskvärda kan av denna anledning skilja sig åt gällande de explicita och de implicita attityderna (Nosek, 2005).

Theory of planned behavior. Attityd kan påverka hur en individ agerar, det anser Ajzen och Fishbein som tillsammans skapade *Theory of reasoned action* (1980). Denna teori utvecklades sedan av Ajzen (1988) till *Theory of planned behavior* (se figur 1) och kom att inkludera tre oberoende avgörande faktorer för att en individ ska ha för avsikt att utföra en handling. Denna intention beror på *attityd till beteendet*, *subjektiv norm* och *upplevd beteendekontroll*. Detta har sedan en direkt påverkan på om beteendet utförs.

Figur 1. Theory of planned behavior

Attityd till beteendet innehåller individens negativa eller positiva utvärdering av att utföra beteendet. Subjektiv norm behandlar personens uppfattning om andra individer eller grupper som står den nära vill att denne ska utföra handlingen eller inte. Upplevd beteendekontroll är hur lätt eller svårt beteendet tros vara att utföra. En kombination av en positiv attityd, positiv subjektiv norm eller en stark upplevd beteendekontroll bör innebära en vilja att utföra beteendet och att detta även sker. Dessutom kan enbart en av dessa, som till exempel en upplevd positiv attityd, i vissa fall vara tillräckligt stark för att själv påverka intentionen till den grad att beteendet genomförs. Det är även möjligt att upplevd beteendekontroll kan ha en direkt inverkan på beteendet. Detta sker dock endast när den upplevda kontrollen över beteendet överensstämmer med den faktiska kontrollen.

Festingers teori om kognitiv dissonans. En annan känd teori om förhållandet mellan attityd och beteende är Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans. Festingers begrepp *dissonans* och *konsonans* relaterar till förhållandet mellan element bestående av kognitioner hos en individ. Dissonans uppstår när två element som är relevanta i förhållande till varandra

inte är kongruenta. Konsonans uppstår vid det motsatta, när de är samstämmiga. Dissonansen, som kan förklaras som en känsla av en negativ spänning, uppstår när det finns en obalans mellan en persons kognitioner. När kognitiv dissonans uppstått hos en person arbetar individen för att reducera den.

En individ försöker vanligtvis att vara konsekvent i sitt beteende så att det stämmer överens med den information personen har och den bild man har av hur man borde agera eller tänka i förhållande till detta. När dissonans uppstår hos någon försöker, som nämnt ovan, personen att minska obehaget. Det görs enligt Festinger (1957) enklast och oftast genom att attityden ändras. Till exempel rökaren som är medveten om hälsoriskerna med rökning och därför strävar efter att minska dissonansen som uppstått genom inkongruensen mellan kunskap och beteende. Det kan göras genom att sluta röka eller genom att tänka att det inte är så farligt att röka, att det säkert skulle vara mer hälsovådligt att sluta röka med tanke på den eventuella viktökningen detta skulle innebära.

Lärarens attityd till mobbning. Lärare har i allmänhet en negativ attityd till mobbning och mobbare (Boulton, 1997) och det anses, efter att stjåla, vara det allvarligaste beteendet bland elever (Borg & Falzon, 1989 & 1990). Denna syn påverkas inte av hur länge läraren varit yrkesverksam (Boulton, 1997; Borg & Falzon, 1990). Lärare på högstadiet har visat sig vara väldigt ämnesfokuserade och det finns en tendens att frågor som berör de sociala relationerna i klassen inte får så stor plats (Olweus, 2007).

Det kan vara viktigt att undersöka vilka beteende lärare anser vara mobbning, då detta kan påverka deras vilja att förhindra dessa. Det har visat sig att de flesta lärare anser att verbala hot, sparkar och knuffar och att tvinga någon att göra något mot sin vilja är mobbning. Däremot bedömer många att de elever som lämnar någon utanför eller skrattar åt någons olycka inte utför någon typ av mobbning. Nära 25 % tycker inte att ge någon öknamn, sprida elaka historier, ta andras saker eller att skrämna andra genom att stirra kan räknas till mobbningsbeteenden (Boulton, 1997). Liknande, om än inte lika starka, resultat har visats av Naylor, Cowie, Cossin, Bettencourt och Lemme (2006) som funnit att 10 % av lärare inte inkluderar social utfrysning i sin definition av mobbning. Dessutom ingår varken repetition eller en ojämn maktbalans i deras precisering av begreppet.

När Borg och Falzon (1989 & 1990) undersökte låg- och mellanstadielärares attityd till oönskade beteenden bland elever fann de att lärare anser att mobbning är allvarligare om det utförs av en kille än av en tjej. Detta kan bero på att pojkar mer frekvent använder sig av fysisk mobbning än tjejer (Borg & Falzon, 1989 & 1990). Det verkar dessutom som att elever som betar sig illa oroar lärare mer än det irriterar dem (Ramasut & Papatheodorou (1994).

Craig, Henderson och Murphy (2000) har funnit att de flesta lärarstuderande anser att fysisk aggression har större sannolikhet att kategoriseras som mobbning än verbal. Det är i sin tur större chans att dessa två anses vara mobbning än social utfrysning. Lärarstudenterna i en undersökning utförd av Nicolaidis, Toda och Smith (2002) ansåg att sannoliketen för att elever mobbar eller blir mobbade inte förändras med åldern, eller att det stiger svagt. Detta stämmer tämligen bra överens med forskning vad det gäller mobbare, då antalet elever som mobbar är relativt konstant. Däremot har antalet offer visat sig minska med stigande ålder (Olweus, 1991).

I jämförelse med lärares definition av mobbning, har det visat sig att elever inkluderar färre beteenden (Boulton, 1997) och att fler elever lägger fokus på de direkta typerna av mobbning såsom negativa verbala och fysiska handlingar och exkluderar sociala former (Naylor et al., 2006). Detta visar att lärares syn på mobbning är mer omfattande än elevernas och att detta ännu inte verkar vara en kunskap som läraren delar med sig av till sina elever. Detta kan ge komplikationer om en elev enligt lärarnas definition är mobbad, men inte enligt sin egen och därför inte ber om hjälp (Naylor et al., 2006). Det har även visat sig finnas ett tydligt samband mellan elevens attityd till mobbning och om densamme mobbar eller inte. De som har svagast attityd mot mobbning är även de som oftast blir utpekade som mobbare av sina skolkamrater. Däremot verkar det inte finnas något samband mellan utsatta elever och vilken attityd de har till mobbning (Boulton, Bucci & Hawker, 1999).

Eftersom mobbning förekommit sedan länge och verkar finnas i de flesta kulturer och socioekonomiska grupper finns det en föreställning om att mobbning är en naturlig del i barns utveckling (Bauman & Hurley, 2005). Olweus (1991) påpekar dock att för att kunna arbeta mot mobbning är det en förutsättning att man inte ser det som något naturligt eller ofrånkomligt.

En gradvis förändring kan ske i elevens syn på den som blir utsatt för mobbning. När en individ återkommande gånger blir nervärderad av personer runt omkring och ingen ingriper, kan resultatet bli att de inblandade successivt ändrar sin syn på den som är utsatt och därmed berättigar beteendet med att personen förtjänar att bli behandlad på det sättet (Olweus, 1991, 1999). Även Hägglund (2007) tar upp denna problematik med vad hon kallar kollektiv tillvänjning och påpekar att det i definitionen av mobbning brukar ingå att de negativa handlingarna ska ske upprepade gånger (Olweus, 1991; Skolverket, 2009). Att en elev utsätts för mobbning kan i sådana fall, enligt Hägglund (2007), bli så vanligt att personer runt omkring inte lägger märke till hur personen behandlas eller rent utav att mobbningen legitimeras genom en föreställning om att den utsatta förtjänar behandlingen. En studie av

Attityder till mobbning

Bauman och Hurley (2005) visade att 6,3 % av de deltagande lärarna tyckte att vissa barn förtjänade att bli utsatta.

Det har dessutom visats sig att en del lärare är av åsikten att elever genom sin klädsel eller sitt beteende själva kan välja om de vill bli utsatta för kränkande behandling eller inte. Att elever som utmärker sig med kläder eller beteende då frivilligt utsätter sig för negativ behandling av andra elever (Skolinspektionen, 2010). Därtill har Boulton (1997) sett att de som har fler yrkesverksamma år som lärare verkar få en mer negativ attityd till de utsatta eleverna. I stort sett verkar dock lärarnas attityd till offren vara positiv. En skillnad i attityd bland lärare kan få allvarliga konsekvenser då det kan leda till att en lärare som inte visar någon sympati för den utsatte ger sämre stöd än läraren med positiv attityd.

Kunskap och kompetens

Ungefär hälften av alla lärare anser sig ha bevittnat mobbning i sina respektive klasser och majoriteten av alla lärare är av uppfattningen att de och deras kollegor gör ett bra jobb för att motverka mobbning. I motsats till detta uppger dock endast 23 % att de tror att lärare vid de flesta tillfällena kan hindra barn från att reta varandra. Samma studie visar på hög självsäkerhet bland lärare som arbetat mindre än ett år vad det gäller att upptäcka och hantera mobbning. Nära 80 % tror sig kunna upptäcka mobbning om det förekommer i klassen och nästan lika många anser sig ha kompetensen att hantera den. Samtidigt uppger en minoritet att de i deras lärarutbildning fått tillräckligt med kunskap för att hantera mobbning på ett adekvat sätt. Detta kan tyda på en allt för stor säkerhet bland nya lärare vad det gäller deras kunskap om anti-mobbningsarbete (Bauman och Hurley, 2005).

Nicolaidis et al. (2002) har funnit att de flesta lärarstuderande anser att de kan stötta en mobbad elev. Många känner dessutom att de är ganska säkra på att de kan göra detta utan att lägga skulden på den drabbade. Att tala med de som tittat på om deras ansvar och ge dem råd i hur de aktivt kan hjälpa offret anser de inte heller vara något problem. Dock känner de sig betydligt mer osäkra på sin förmåga att tala med den som mobbar utan att skuldbelägga denne och än mindre säkra är de på sin kompetens att kunna få mobbaren att sluta med sitt beteende. Gällande elevernas föräldrar, så känner studenterna sig tryggare med att de kan arbeta med offrets föräldrar än med mobbarens. Detta var dessutom det de helst ville lära sig mer om i sin utbildning.

Nyare svensk forskning visar dock att många lärare, oavsett erfarenhet inom yrket, inte anser sig vara säkra på om de har tillräckligt med kunskap för att kunna hantera och förebygga mobbning (Skolverket, 2011a). Detta är ett allvarligt problem då kunskap om

mobbning samt om hur man kan jobba för att minska och förebygga detta är betydande för att kunna utföra ett bra arbete mot mobbning (Olweus, 1991; Skolverket, 2011a). Lärares vardagliga kunskap om mobbning är inte tillräcklig när det gäller att kunna utföra ett kvalificerat arbete mot mobbning och kränkningar i skolan. För att kunna göra det krävs relevant kompetens och kunskap, vilken även ständigt bör uppdateras och förnyas. På skolor där majoriteten av personalen genomgått utbildning inom området minskar risken för mobbning med 25 %. Att lärare genom utbildning med säkerhet kan hantera olika situationer är att föredra framför färdiga manualer från till exempel anti-mobbningsprogram. (Skolverket, 2011a).

Generellt sett är forskning som behandlar eventuella skillnader mellan lärarstudenter och yrkesverksamma lärare begränsad.

Syfte och hypoteser

Syftet är att belysa samt jämföra yrkesverksamma lärare och lärarstudenter gällande deras attityder, upplevda kunskap, syn på lärarutbildningen samt vilja att lära mer i förhållande till mobbning. Detta besvaras med hjälp av fyra frågeställningar, vilka är: skiljer sig synen på olika negativa beteenden mellan lärare och lärarstudenter? Skiljer sig den generella attityden till olika typer av negativa beteenden? Finns det en skillnad i attityd till mobbning, mobbare och den som blir mobbad mellan yrkesverksamma lärare och lärarstudenter? Bedömer lärare och lärarstudenter sig ha tillräcklig kunskap för att hantera och förebygga mobbning?

Utifrån dessa frågeställningar har denna uppsats fyra hypoteser baserade på tidigare forskning:

1. Det finns en skillnad på hur allvarligt yrkesverksamma lärare och lärarstudenter bedömer olika negativa beteenden bland elever.
2. Det finns en skillnad i hur allvarliga olika typer av negativa beteenden anses vara.
3. Det finns en skillnad i attityd till mobbning, den som mobbar och den som blir mobbad mellan yrkesverksamma lärare och lärarstudenter.
4. Det finns en skillnad i upplevd kunskap för att kunna hantera och förebygga mobbning mellan yrkesverksamma lärare och lärarstudenter.

Dessutom undersöks eventuella skillnader mellan yrkesverksamma lärare och lärarstudenters syn på lärarutbildningen i fråga om mobbning samt deras vilja att lära mer om ämnet.

Metod

Då lärarens ansvar för att arbeta mot mobbning i skolan är tydligt uttryckt både i skollagen och i läroplanen, kan attityder som inte motsvarar det som förväntas av individen i sin yrkesroll vara ett känsligt ämne. Med detta i åtanke ville vi använda oss av en metod som kan tänkas minska risken för social önskvärdhet. Därför kom valet att falla på en kvantitativ metod i form av en enkätstudie, framför kvalitativa personliga intervjuer där risken för att svaren påverkas av social önskvärdhet är högre. Även majoriteten av tidigare forskning om synen på mobbning är utförd med kvantitativ metod (Skolverket, 2011), så för att kunna dra paralleller till befintliga resultat passade en kvantitativ metod bäst. Undersökningsdeltagarna gavs dock möjligheten att kommentera sina svar som ett kvalitativt komplement.

Deltagare

Sammanlagt svarade 103 lärare och lärarstudenter på enkäten. Av dessa var 58 personer lärare. Fyra av dessa 58 plockades sedermera bort då de antingen inte var behöriga lärare eller arbetade som specialpedagoger och därför inte ansågs tillhöra vårt urval. I gruppen lärare fanns 19 män, 34 kvinnor samt en som ej uppgav kön. Medelåldern var 45,33 år ($SD = 9,56$). Antalet lärarstudenter som svarade på enkäten var 45 personer. Tre av dessa 45 plockades där efter bort då de hade mer än två år kvar till sin lärarexamen och därför enligt våra kriterier inte ansågs vara i slutet av sin utbildning. I gruppen lärarstudenter fanns 18 män, 23 kvinnor samt en som ej uppgav kön. Medelåldern var 27,2 ($SD = 5,11$) år.

Material

Då ingen väl testad valid enkät fanns att tillgå kontaktades tre författare med en förfrågan om att få ta del av deras material. Av dessa svarade en (Craig, 2000) men denna enkät var dessvärre allt för riktad mot lärare i de yngre årskurserna. Valet föll därför på att göra en egen enkät med inspiration från Boulton (1997), Bauman och Hurley (2005) samt ovan nämnda Craig.

Enkäten gjordes i två versioner, en lärarversion (bilaga 1) samt en version riktad till lärarstudenter (bilaga 2), och bestod av fyra delar. Den första delen omfattade 12 olika beteenden där deltagarna, på en femgradig likertskala, fick ta ställning till hur allvarliga de tyckte att dessa beteenden var om de utförs av en eller flera elever mot en annan elev. Att skatta allvarlighetsgraden är hämtat från Craigs (2000) enkät. Skalan detta graderades på gick från 1 = Inte alls allvarligt, till 5 = Mycket allvarligt. Dessa 12 beteenden var uppdelade så att

fyra av dem motsvarade fysisk, fyra verbal samt fyra social mobbning. De beteenden som vi använde oss av hämtades från en enkät utformad av Boulton (1997) och G. Jones, förutom beteenden nummer 4, 8 och 11 vilka vi själva formulerade. För att vi medvetet inte skulle orsaka försöksledareffekter bland dessa 12 beteenden, fick lotten avgöra deras placering.

På andra delen fanns Olweus (1991) definition av mobbning att läsa för att eliminera individuella preciseringar av begreppet. Denna del syftade till att mäta attityden till mobbning, den som mobbar och den som är utsatt för mobbning. Detta gjordes genom att man fick ta ställning till hur väl man på en femgradig likertskala instämde på 12 påståenden som representerade dessa tre delar. Denna skala var graderad från 1 = Tar helt avstånd, till 5 = Instämmer helt. Av de 12 påståendena var åtta stycken direkt hämtade ifrån Boultons (1997) enkät. Ifrån Bauman och Hurley (2005) hämtades påstående 21. Nummer 24 fanns både i Boultons enkät och den som Bauman och Hurley använt sig av. Två stycken (nummer 14 och 15) formulerade vi själva. Dessa 12 påståenden var uppdelade så att de fyra första skulle mäta attityd till mobbning, nästa fyra skulle mäta attityd till mobbare och de resterande fyra skulle mäta attityd till den utsatta. Höga poäng innebar en negativ attityd till mobbning, positiv attityd till den som mobbar (vilket är att föredra då man ser individen och inte beteendet) och en positiv attityd till den som blir mobbad. För att förhindra responsbias valde vi att vända nio påståenden (nummer 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22 och 23) så att de blev omvänt formulerade i förhållande till de resterande.

Den tredje delen innehöll sex påståenden som berörde lärarens yrkesroll i förhållande till kompetens, utbildning och intresse av att lära mer om ämnet mobbning. En femgradig likertskala användes för att ta ställning till hur väl deltagarna instämde på dessa påståenden och skalan var graderad från 1 = Tar helt avstånd, till 5 = Instämmer helt. Två frågor (nummer 29 och 30) följdes dessutom av några tomma rader och en uppmaning om att utveckla sitt svar. En möjlighet att fritt kommentera gavs dessutom efter respektive del av enkäten.

Den fjärde delen bestod av fyra frågor av demografisk karaktär anpassade till respektive urvalsgrupp.

Genom ett bekvämlighetsurval skickades en preliminär version av enkäten via e-post till lärare och lärarstudenter i vår bekantskapskrets för utförandet av en mindre pilotstudie. Efter synpunkter från fyra lärare och två lärarstudenter gjordes vissa ändringar i enkäten. Vi valde att placera den demografiska delen sist istället för först, detta för att minska risken för stereotypot. På den första delen togs två beteenden bort då de ansågs vara otydliga. Även inledningen formulerades om från att gälla en upprepad handling, till en enskild handling utförd av en eller flera elever mot en annan elev. I del två ändrades påstående 21, då det

uppfattades som otydligt. Istället för att kunna kommentera hela enkäten i slutet valde vi att placera några rader för kommentarer efter varje del.

Procedur

Rektorer på samtliga högstadieskolor i tre kommuner i södra Sverige kontaktades via e-post och därefter via telefon, alternativt med en påminnelse via e-post, vid uteblivit svar. Efter godkännande från respektive rektor kom högstadielärare från fyra skolor att delta i enkätundersökningen. På två av dessa skolor delades enkäten ut av oss personligen och fylldes i direkt på plats. Rektorerna på de andra två skolorna ansåg det vara lämpligast att enkäterna delades ut i separata kuvert av respektive skoladministratör för att sedan samlas in av oss någon dag senare, vilket så skedde.

Ansvariga för lärarutbildningen på två högskolor i södra Sverige kontaktades via e-post. Efter deras godkännande kontaktades sedan institutionsansvariga. Studenter vid sammanlagt tre institutioner deltog i enkätundersökningen. På två av dessa tre institutioner delades enkäten ut av oss personligen och fylldes i på plats. En anställd på den tredje institutionen distribuerade enkäten till berörda studenter.

Då enkäterna distribuerades på olika sätt och det inte gavs någon möjlighet att kontrollera hur många som avböjde att delta, gick bortfall inte att beräkna. Samtliga deltagare, både lärarstudenter och lärare, erbjöds lite godis som tack för hjälpen.

Avgränsningar

Vi valde att utgå ifrån Olweus (1991) definition av mobbning då den, som tidigare påpekats, ligger till grund för mycket av den forskning som finns inom ämnet.

Fokus i uppsatsen låg på lärares och lärarstudenters syn på mobbning bland elever, därför exkluderades andra typer, såsom den mobbning som kan ske mellan lärare och elev samt lärare emellan.

Vi valde att begränsa oss till att enbart inkludera lärare som arbetade på högstadiet (årskurs 6-9) samt lärarstudenter, som studerar till att bli behöriga för dessa årskurser och är i slutet av sin utbildning. Vårt urval baseras på att högstadielärare har en tendens att vara mer ämnesfokuserade och lägga mindre fokus på sociala relationer, i förhållande till lärare i lägre årskurser (Olweus, 2007). Dessutom ändrar mobbningen ofta karaktär i takt med elevernas stigande ålder till att bli mindre fysisk (Craig, 1998; Olweus, 1991). Detta gör det än mer intressant att undersöka högstadielärares syn på olika typer av negativa beteenden då mindre fysisk mobbning kan vara svårare att upptäcka och lärares subjektiva bedömning får större

Attityder till mobbning

betydelse. Gymnasiet inkluderades inte på grund av att det är en frivillig skolform och det då finns en risk att de elever som tidigare blivit svårt utsatta för mobbning inte går kvar.

Etiska överväganden

Utifrån de etiska riktlinjerna som finns för forskning fick alla deltagare ta del av en skriftlig information (bilaga 3), vilken fanns placerad på första sidan av enkäten. Där fanns en kort beskrivning av studiens syfte, information om att deltagande var frivilligt, att medverkan när som helst kunde avbrytas, att svaren var anonyma och att uppgifter behandlades konfidentiellt. På denna sida fanns också kontaktuppgifter till undertecknade och handledare, vid eventuella frågor eller om deltagaren vill ta del av den färdiga uppsatsen. Denna första sida kunde rivas av och sparas om så önskades. Eftersom ämnet som behandlades i denna studie ingår i deltagarnas dagliga yrkesutövning, bedömdes det inte innebära mer än minimal risk för obehag att delta. Utifrån detta ansåg vi att deltagarna gav sitt informerade samtycke då de valde att svara på enkäten, så namnunderskrifter samlades ej in. Det godis som deltagarna fick räknade vi inte som någon muta då alla, även de som inte valde att delta, erbjöds att få samt att det ekonomiska värdet var lågt.

Databearbetning

Kvantitativ. Den kvantitativa datan beräknades i statistikprogrammet IBM SPSS Statistics 20. För att kunna gruppera ihop de påståenden från enkäten som var tänkta att mäta samma sak beräknades Cronbach's alpha värdet. Om detta var för lågt, under 0,7 (DeVellis, 2003), kontrollerades istället inter-item värdet, vilket var möjligt eftersom det var färre än tio item inom varje kategori (Pallant, 2007). Inter-item värdet bör enligt Briggs och Cheek (1986) ligga mellan 0,2 - 0,4. Eventuella skillnader mellan lärare och lärarstudenter undersöktes med ett t-test om värdena var normalfördelade, annars användes ett Mann-Whitney U test. En envägs upprepad ANOVA med tillhörande Bonferroni post hoc-test användes då lärare och lärarstudenters gemensamma attityd till olika negativa beteenden studerades.

Kvalitativ. De frivilliga kommentarer som deltagarna lämnade efter varje del av enkäten samt på de två ställen där det specifikt efterfrågades ansågs vara kompletterande kvalitativ data som därför kom att analyseras på ett sätt inspirerat av metoden innehållsanalys. I grunden är innehållsanalys en metod för att kvantifiera ett stort och omfångsrikt material genom att dela in det i förutbestämda kategorier (Findahl & Höijer, 1981) men har sedermera även används på ett mer kvalitativt sätt där man utifrån det insamlade materialet formulerar

kategorier och teman. Något som Bryman (2002) kallar kodning i efterhand och benämner kvalitativ innehållsanalys.

För att öka reliabiliteten bearbetade undertecknade materialet för lärare och lärarstudenter åtskilda. Detta gjordes genom att kommentarerna förutsättningslöst lästes igenom, meningsbärande ord plockades ut och grupperades med homogena enheter. Utifrån de sammanfogade meningsbärande orden skapades kategorier. De åtskilda resultaten jämfördes sedan och de kategorier som inte var lika togs bort eller omformulerades på ett adekvat sätt. Utifrån dessa kategorier skapades sedan övergripande teman och relevanta, tydliga, citat valdes ut.

Resultat

Hypotes 1 och 2

Negativa beteenden - kvantitativ bearbetning. Den interna konsistensen för de beteenden i del ett som avsågs mäta beteenden av fysisk karaktär var acceptabel med ett Cronbach's alpha värde på 0,73. För verbala beteenden var detta värde 0,79 och för de sociala beteendena 0,78 vilket även de anses vara godtagbara. Ett Mann-Whitney U test visade inte på några signifikanta skillnader i bedömd grad av allvar gällande fysiska beteenden mellan lärare ($Md = 18, n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 18, n = 42$), $U = 1079, z = -0,26, p = 0,80, r = 0,03$. Samma test visade inte heller på några signifikanta skillnader i bedömd grad av allvar gällande verbala beteenden mellan lärare ($Md = 18, n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 18, n = 41$), $U = 1046, z = -0,31, p = 0,76, r = 0,03$. Även bedömningen av allvaret gällande sociala beteenden visade inte på några signifikanta skillnader mellan lärare ($Md = 16, n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 16, n = 41$), $U = 942, z = -1,11, p = 0,27, r = 0,11$.

En envägs upprepad ANOVA gjordes för att jämföra lärare och lärarstudenters gemensamma bedömning av negativa fysiska, verbala och sociala beteenden bland elever. Det fanns en signifikant skillnad för de olika beteendena, Wilks' Lambda = 0,43, $F(2, 89) = 58,06, p < 0,0005$, multivariate partial eta squared = 0,57. Effektstorleken är därmed väldigt stor (Cohen, 1988). Medelvärdet för sociala negativa beteenden ($M = 16,05, SD = 2,50$) skiljde sig signifikant från både fysiska negativa beteenden ($M = 17,91, SD = 1,94$) och verbala negativa beteenden ($M = 17,70, SD = 2,03$). Ingen signifikant skillnad fanns mellan fysiska och verbala negativa beteenden. Se tabell 1.

Tabell 1

Sammanlagd deskriptiv statistik för negativa fysiska, verbala och sociala beteenden.

Beteende	N	Medelvärde	Standardavvikelse
Fysisk	91	17,91	1,94
Verbal	91	17,70	2,03
Social	91	16,05	2,50

Negativa beteenden - kvalitativ bearbetning.

Lärare

Tema: situationsbundet

Kategorier: vilka som är inblandade, inblandades tankar, upprepning

Lärarstudenter

Teman: situationsbundet, agera

Kategorier: vilka som är inblandade, inblandades tankar, upprepning, agera, utfrysning

Både lärare och lärarstudenter poängterade att mycket beror på sammanhanget, med andra ord att det är *situationsbundet*, vilket blev ett övergripande tema för både grupperna. Faktorer som spelade in på hur allvarligt ett beteende betraktades var vilka och hur många som är inblandade i situationen och om beteendet sker vid upprepade tillfällen. De var även överens om att det är den utsattes uppfattning av situationen som räknas. Detta belystes av en lärarstudent: "Allt detta beror på hur den utsatta eleven uppfattar situationen. Min åsikt som lärare spelar faktiskt ingen roll, det är den utsatta elevens åsikt och känslor som betyder ngt och det är utifrån dessa man MÅSTE agera!!!"

Lärare nämnde dessutom att handlingens avsikt är avgörande för hur allvarligt beteendet är och att vissa beteenden kan ske i affekt mellan elever som har en konflikt vilket då också påverkar allvarlighetsgraden. Vidare poängterades att sådant som eventuella diagnoser bland eleverna och deras dagsform bör vägas in vid bedömningen av olika situationer.

Lärarstudenter påpekade att det kan vara svårt att veta om ett beteende är på skoj eller inte. De utvecklade även sina kommentarer angående upprepat beteende med att särskilja på om handlingen är av fysisk karaktär eller inte. Fysiskt våld ansågs alltid vara allvarligt, medan annan icke fysisk typ av nedvärdering når samma grad av allvar först om det sker vid upprepade tillfällen. Studenterna underströk även vikten av att *agera* redan vid första tecken på negativa beteenden och att "minsta lilla" ska uppmärksammas. Angående påstående nr 12 ("att lämna någon utanför") betonades det att "olika gruppdynamiker måste få lov att finnas" och att "alla inte kan vara bästa vänner".

Hypotes 3

Mobbningsrelaterade attityder - kvantitativ bearbetning. Inter-item värdet för den första kategorin med påståenden gällande attityd till mobbning var för lågt (0,1). Därför exkluderades det mest avvikande påståendet: nummer 14. Inter-item värdet blev då 0,28, vilket är acceptabelt. Mann-Whitney U testet visade inga signifikanta skillnader i attityd till mobbning mellan lärare ($Md = 14, n = 50$) och lärarstudenter ($Md = 13, n = 42$), $U = 853, z = -1,6, p = 0,11, r = 0,17$.

För den andra kategorin med påståenden kopplade till den som mobbar var den inre konsistensen godkänd med ett inter-item värde på 0,3. Ett oberoende t-test gjordes för att se om det fanns någon skillnad mellan lärare och lärarstudenter då det gäller attityden till den som mobbar. Det fanns ingen signifikant skillnad mellan lärare ($M = 14,38, SD = 3,11$) och lärarstudenter ($M = 14,5, SD = 2,95; t(93) = -0,2, p = 0,85$, (two-tailed). Omfattningen på skillnaden i medelvärdena (medelvärdeskillnad = -0,12, 95 % CI: -1,34 till 1,12) var väldigt liten ($d = 0,0004$) enligt Cohen (1988).

Den tredje kategorin med påståenden relaterade till den som blir utsatt för mobbning hade tre outliers som uteslöts då de ansågs vara slarvfel orsakade av att det berörda påståendet var omvänt formulerat i förhållande till resterande. Med detta gavs en accepterad inre konsistens med ett inter-item värde på 0,23. Ett Mann-Whitney U test visade inga signifikanta skillnader i attityd till den som blir mobbad mellan lärare ($Md = 20, n = 50$) och lärarstudenter ($Md = 20, n = 42$) $U = 897, z = -1,34, p = 0,18, r = 0,14$.

Mobbningsrelaterade attityder - kvalitativ bearbetning.

Lärare

Tema: berörda elever

Kategorier: orsaker till att bli mobbad, naturligt, fel med mobbning, främjar personlig utveckling

Lärarstudenter

Tema: berörda elever

Kategorier: orsaker till att bli mobbad, naturligt, hjälpa inblandade

Deltagarna gav i det kvalitativa avsnittet av del två en utveckling av sina svar och lägger där vikten på de *berörda eleverna*. Både lärare och lärarstudenter poängterade att det kan finnas orsaker till att en elev blir mobbad. Lärare nämnde stölder, beteenden som sticker ut och elakheter mot någons husdjur som bakomliggande anledningar till mobbning. Fokus bland lärarstudenterna låg på beteenden som aggressivitet och attityd, men även utseende. Det nämndes dessutom att vissa beteenden bland de utsatta går att ändra på och att mobbning som sker på grund av lättförändrade beteenden är mildare.

Ytterligare en kategori inom temat berörda elever som beskrevs av båda grupper är definitionen av vad som är naturligt. Att mobbning tyvärr är något alla upplevt i grundskolan nämndes av flera deltagare och en lärarstudent var även av åsikten att det verkar vara oundvikligt. Det var flera deltagare som skrev att de kände sig osäkra på vad som menades med "naturligt". Någon lärare var av åsikten att mobbning kan främja den personliga utvecklingen för de inblandade, men att det då handlar om "på vilket sätt man (eleverna) 'går igenom' och klarar att mötas efter situationen". Dock framhövdes det även att mobbning aldrig är okej och att en elev ska ha rätt att vara sig själv.

Flera lärarstudenter fokuserade på hur viktigt det är att hjälpa de inblandade. Detta gäller inte bara den som blir utsatt utan även den som mobbar. De ansåg att det är viktigt att tillrättavisa direkt och att hjälpen ska vara anpassad till situationen och de inblandade. Det påpekades även att en god relation mellan läraren och klassen är en förutsättning, men också att mycket av mobbningen sker utanför klassrummet samt att det "handlar om ett samarbete med hem och skola där föräldrar måste vara aktiva och medverka".

Hypotes 4

Kunskap - kvantitativ bearbetning. Bland de fyra påståendena som behandlade kunskap fanns inga signifikanta skillnader mellan lärare och lärarstudenter. Resultaten visade att: arbete mot mobbning anses vara en del av lärarens yrkesroll: lärare ($Md = 5,0$, $n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 5,0$, $n = 42$) $U = 1068,5$, $z = -0,74$, $p = 0,46$, $r = 0,08$, de båda grupperna anser sig kunna se om en elev blir mobbad: lärare ($Md = 4,0$, $n = 54$) och lärarstudenter ($Md = 4,0$, $n = 42$) $U = 1002,0$, $z = -1,08$, $p = 0,28$, $r = 0,11$, lärare och lärarstudenter tror sig kunna hantera mobbning: lärare ($Md = 4,0$, $n = 52$) och lärarstudenter ($Md = 4,0$, $n = 42$) $U = 913$, $z = -1,52$, $p = 0,13$, $r = 0,16$ samt förebygga mobbning: lärare ($Md = 4,0$, $n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 4,0$, $n = 42$) $U = 943,5$, $z = -1,4$, $p = 0,16$, $r = 0,14$.

Syn på lärarutbildningen

Kvantitativ bearbetning. I frågan om lärarutbildningen ansågs lärt ut tillräckligt om anti-mobbings arbete fanns det inga signifikanta skillnader mellan lärare ($Md = 2,0$, $n = 53$) och lärarstudenter ($Md = 1,0$, $n = 42$) $U = 932,0$, $z = -1,48$, $p = 0,14$, $r = 0,15$.

Kvalitativ bearbetning.

Lärare

Tema: lärande situationer

Kategorier: lära av erfarenhet, utbildning

Lärarstudenter

Tema: utbildning

Kategorier: positiv till utbildning, negativ till utbildning, eget initiativ

Det kvalitativa avsnittet, där man skulle ge exempel på någon kunskap eller lärande situation som man upplevde som viktig, blev temat för lärare *lärande situationer* och för lärarstudenter *utbildning*. Båda grupperna tog upp skolans värdegrund som ett exempel på något de lärt sig under utbildningen. Lärare belyste utöver det även pedagogik och grupprocesser, medan lärarstudenter framhävde läroplanen samt betydelsen av nätverkande och diskussion. Lärare betonade att kunskap inom ämnet var något man bara kunde lära genom praktik och erfarenhet, inte teori. Lärarstudenterna var generellt negativt inställda till lärarutbildningen vad det gällde kunskap om mobbning, vilket kan illustreras med citat som:

Attityder till mobbning

“Bristen ligger i utbildningen - vi får inte lära oss hur man ser, hanterar & förebygger mobbning vilket är en skam för utbildningen” och “Den som lärt sig detta under utb. bör känna sig lycklig!” Några studenter beskrev att de tagit egna initiativ till att lära sig om ämnet, till exempel genom att läsa en fristående kurs.

Vilja att lära

Kvantitativ bearbetning. Ett Mann-Whitney U test visade på en signifikant skillnad mellan lärare ($Md = 4,0$ $n = 54$) och lärarstudenter ($Md = 5,0$, $n = 41$) i vilja om att få mer kunskap om anti-mobbningsarbete, $U = 689,0$, $z = -3,6$, $p = <0,0005$, $r = 0,37$.

Kvalitativ bearbetning.

Lärare

Tema: vilja att lära.

Kategorier: konflikthantering, internet, hur man vill lära sig

Lärarstudenter

Tema: vilja att lära.

Kategorier: konflikthantering, fakta, hur man vill lära sig

Det deltagarna framförallt *ville lära sig* mer om var konflikthantering och detta specificerades av både lärare och lärarstudenter som kunskap om hur mobbning upptäcks, förebyggs samt hanteras. Vidare angav lärarna samtals teknik och samtal med mobbare, mobbad samt föräldrarna till dessa elever som viktiga kunskaper att utveckla. Studenterna angav, liksom lärarna, att de ville lära sig mer om hur man hanterar de som mobbar och de som blir utsatta, men lade dessutom till att information om hur “de som står bredvid och ser på” ska uppmärksammas vore av intresse. Gruppdynamik, grupprocesser och ledarskap var även de ämnen om vilka de önskade sig mer kunskap. De yrkesverksamma lärarna poängterade att de dessutom skulle vilja lära sig mer om hur mobbning på internet och via sms ska förebyggas och hanteras. Lärarstudenterna ville få mer information om mobbarnas hemförhållanden.

Sättet på vilket de båda grupperna ville lära sig mer om detta var att öva på konkreta exempel. Lärarna lade till att diskussioner och fortbildning inom ämnet även var av intresse. En lärare poängterade detta på följande sätt: “Man kunde kanske ha del av eller en hel studiedag där man inom kommunen arbetade med dessa frågor. Gärna utspritt så man fick

träffa lärare från andra skolor och höra hur de gör”. Någon poängterade att de inte vill ha färdiga anti-mobbingsprogram. En annan att det inte finns tid till att både prioritera detta om inte den totala arbetsbördan minskas. Lärarstudenterna ville lära sig mer genom kunskap om skolverkets policy samt via att spendera tid ute på fältet.

Diskussion

Syftet med denna studie är att belysa samt jämföra yrkesverksamma lärare och lärarstudenter gällande deras attityder, upplevda kunskap, syn på lärarutbildningen samt vilja att lära mer i förhållande till mobbning. Resultaten pekade på att det överlag inte fanns någon skillnad mellan yrkesverksamma lärare och lärarstudenter.

Resultatdiskussion

Hypotes 1. Det finns inga signifikanta skillnader mellan lärarna och lärarstudenterna i hur allvarligt de bedömer negativa fysiska, verbala eller sociala beteenden bland elever. De båda gruppernas relativa höga medianvärden visar dock på en generell låg tolerans mot negativa beteenden bland elever, vilket kan anses som positivt. Tidigare forskning har visat att det finns en skillnad i hur lärare och elever bedömer olika negativa beteenden i relation till mobbning. Eleverna inkluderar färre beteenden (Boulton, 1997) samt utelämnar sociala former (Naylor et al., 2006). Denna skillnad finns alltså inte mellan lärarna och lärarstudenterna, det tyder på att lärarstudenterna från att de själva varit elever ändrat sin uppfattning så att den liknar de yrkesverksamma lärarnas. Eftersom lärarstudenter inte har någon direkt yrkeserfarenhet av att vara lärare verkar det rimligt att anta att denna förändring har mer med mognad eller utbildning att göra än med praktisk erfarenhet.

Hypotes 2. De båda grupperna bedömer tillsammans sociala negativa beteenden som signifikant mindre allvarliga än både fysiska och verbala beteenden. Mellan de två sistnämnda beteendena finns ingen signifikant skillnad. Detta resultat stämmer väl överens med viss liknande tidigare forskning (Boulton, 1997 & Naylor et al., 2006) men inte med forskning utförd enbart på lärarstudenter (Craig et al., 2000) där det även fanns en skillnad mellan fysiska och verbala beteenden. Slutsatsen att fler lärare i allmänhet bedömer fysiska beteenden som allvarligare än de indirekta, sociala, kan eventuellt få konsekvensen att elevens kön påverkar om de får hjälp av lärare då mobbning bland pojkar tenderar att vara mer fysisk än bland flickor (Borg & Falzon, 1989 & 1990; Olweus, 1991; Skolverket, 2011a).

Både lärarna och lärarstudenterna är väl medvetna om ämnets komplexitet och att det är svårt att bedöma ett beteende separerat från dess kontext. Att lärarna påpekar betydelsen av handlingens avsikt kan tyda på att de är mer medvetna om Skolverkets (2009) definition av mobbning. Det kan dessutom innebära att de genom erfarenhet insett vikten av att känna sina elever väl och då kunna bedöma eventuella konflikter mellan jämnlikar samt se till orsaker bakom en mobbares beteende.

Mindre praktisk erfarenhet kan vara anledningen till att lärarstudenterna uppger att det är svårt att avgöra om ett beteende är på skoj eller inte. Detta kan även vara orsaken till att lärarstudenterna fokuserar på skillnaden mellan en enstaka händelse av fysisk karaktär och en enstaka av verbalt eller socialt slag. Händelser som är indirekta kan vara svårare att bedöma och med liten erfarenhet kan det vara lättare att räkna antal upprepningar än att tolka in elevernas avsikt och känslor. Lärarstudenterna nämner däremot, till skillnad från lärarna, vikten av att agera vid första tecken på händelser av detta slag. Något som även Olweus (1991) påpekat är av största betydelse vid arbete mot mobbning. Skillnad mellan grupperna bör dock inte ses som att lärarna tycker att negativa beteenden är mindre allvarliga än studenterna. Det bekräftar även den kvantitativa datan då den inte visar på några signifikanta skillnader. Däremot kan det tolkas som att lärarna anser att det är svårt att leva upp till ett lärarideal där detta är möjligt. Det motsatta kan även vara fallet, nämligen att lärarna tar ett direkt agerande för givet.

Yrkesrollen för en lärarstudent är eventuellt inte är lika djupt rotad som för en yrkesverksam lärare. Detta kan vara en trolig orsak till att flera lärarstudenter, men inga lärare, påpekar att "lämna någon utanför" inte nödvändigtvis är ett problem. En åsikt som kan anses vara opassande för en lärare.

Hypotes 3. Det finns inga signifikanta skillnader i lärarna och lärarstudenternas attityd till mobbning, mobbare och den som blir mobbad. När det gäller den som blir mobbad var både lärarna och lärarstudenterna av åsikten att den utsatta till viss del själv kan ha orsakat sin situation och även kan ha möjlighet till att ändra på den, vilket stämmer överens med tidigare forskning (Skolinspektionen, 2010). Lärarna och lärarstudenterna skiljer sig åt i sina specifika exempel, men det kan ändå tolkas som att de generellt syftar på samma företeelser. Att lärarstudenterna, men inte lärarna, nämner utseende som en bakomliggande faktor kan bero på bristande kunskap vilken lärarna kan ha erhållit genom erfarenhet. Utseende har inte någon betydelse för om någon blir utsatt enligt Olweus (1991).

Som tidigare påpekats (Skolverket, 2011a) är det vanskligt att prata om provocerande och passiva mobboffer. Vad man även kan betänka är kausaliteten, då man kan tänka sig att

mobbning i flera fall säkert kan leda till att en mobbad börjar bete sig på ett sätt som kan uppfattas som provocerande både av andra elever och av lärare. Man kan även tänka sig att andra beteenden såsom att vara tillbakadragen förstärks av mobbningen. Som lärare är det troligen svårt att bedöma om beteendet gav upphov till mobbning eller det omvända. Detta speciellt när eleverna är lite äldre och läraren inte har full tillgång till elevens historia.

Hypotes 4. Att det inte finns några signifikanta skillnader i den upplevda kunskapen för att förebygga och hantera mobbning mellan lärarna och lärarstudenterna kan, om man utgår från tidigare forskning (Bauman & Hurley, 2005), tyda på att lärarstudenterna är allt för säkra på sina kunskaper. Framförallt eftersom deras syn på utbildningen i fråga om mobbningskunskaper inte ser ut att vara tillfredsställande.

Syn på lärarutbildningen. Synen på lärarutbildningens undervisning i ämnet mobbning skiljer sig inte mellan de båda grupperna. Det kan i kombination med låga medelvärden peka på att lärarutbildningen inte ger den kunskap som behövs i yrkeslivet. Med tanke på skillnaden i medelålder mellan lärare och lärarstuderande visar detta att lärarutbildningen troligen inte är bättre på detta idag än den varit tidigare.

Det är även tänkbart att frågor som rör mobbning inte behandlas som ett enskilt ämne under utbildningen, utan hanteras inom andra ämnen. Möjligtvis är det då inget som medvetet uppmärksammas av studenterna även om de tillägnar sig kunskapen. Både lärarna och lärarstudenterna påpekar till exempel att värdegrunden behandlas inom lärarutbildningen, vilket indirekt även kan innebära arbete mot mobbning. Vidare verkar lärarna lägga fokus på att kunskap om mobbning är något som fås genom praktisk erfarenhet. Detta kan tolkas som att de anser att teoretisk utbildning i ämnet inte har så stor betydelse. Lärarstudenterna, som däremot generellt är väldigt negativa till att utbildningen inte innehåller direkt kunskap om mobbning, verkar tro mer på teorins betydelse.

Vilja att lära. Den signifikanta skillnaden som visas mellan lärarna och lärarstudenternas vilja att lära sig mer om mobbning pekar på ett större intresse för ytterligare utbildning bland studenterna än bland lärarna. Lärarstudenternas vilja att få mer utbildning om mobbning kan måhända kopplas till deras troligen positivare syn på teoretisk utbildning i jämförelse med lärarna. Det är även möjligt att tänka sig att personer i pågående utbildning inte är lika negativa till än mer studier. Något som kan vara problematiskt, både tidsmässigt och eventuellt ekonomiskt, för en yrkesverksam lärare. Lärarstudenternas positiva inställning till mer utbildning är tilltalande med tanke deras tidigare nämnda stora säkerhet på sina kunskaper om mobbning.

Tidigare studier (Olweus 1991; Skolverket 2011a) har visat på hur viktigt det är med vidareutbildning av lärare för att kunna hålla en hög kompetens när det gäller arbete mot mobbning i skolan. En eventuell ovilja till att kontinuerligt lära sig mer om aktuella metoder för att bekämpa mobbning kan därmed få negativa konsekvenser för eleverna. Det ska dock påpekas att denna studie visar att både lärarna och lärarstudenterna visar intresse för ytterligare utbildning, lärarstudenternas intresse är dock starkare än lärarnas.

Den stora skillnaden mellan lärarna och lärarstudenternas specifika förslag på vad de önskar lära sig mer om ligger i lärarnas vilja att få mer kunskap om hur man samtalar med föräldrarna till de inblandade eleverna, medan studenterna anger "de som står bredvid och ser på" som en viktig grupp att fokusera på. Även tidigare forskning har visat att samtal med föräldrar är ett ämne som är av intresse att studera (Nicolaides et al., 2002). Detta baserades dock på lärarstudenters åsikter och därmed skiljer de sig från resultaten funna i denna studie. Anledningen till de olika önskemålen i vår undersökning kan vara att lärarstudenterna inte har lika stor erfarenhet av den föräldrakontakt som ingår i läraryrket och därmed inte upplevt att denna kommunikation kan vara problematiskt.

Lärarna vill dessutom lära sig mer om förebyggande arbete och hantering av mobbning på internet. En sådan specifik önskan kan eventuellt komma av ett upplevt behov av det, något som en lärarstudent av förklarliga skäl inte upplevt. Studenternas fokus på fakta om mobbarens hemförhållanden kan vara ännu en indikation på att studenterna är mer inriktade på teoretisk fakta än de yrkesverksamma lärarna.

Metoddiskussion

Deltagare & Procedur. Då deltagarna inte valdes ut genom randomisering finns det inga garantier för hur väl de representerar sina respektive populationer. Av bekvämlighetsskäl kontaktades alla skolor i tre närliggande kommuner samt två högskolor inom ett rimligt geografiskt avstånd. Anledningen till detta var framförallt att underlätta det fysiska besöket som krävdes för distribution av enkäten. Det är svårt att spekulera i varför vissa skolor valde att inte delta, men då beslutet låg hos rektorn på respektive skola och inte hos lärarna, borde inte detta påverkat vilka lärare som svarat. Risken finns dock att rektorer på de skolor som har svåra problem med mobbning valde att inte delta för att detta inte skulle uppmärksammas och att enbart de som har ett väl fungerande arbete mot mobbning var med.

En svaghet är att vi inte har haft möjlighet att beräkna bortfall. Det kan tänkas att de lärare och lärarstudenter som valde att delta i undersökningen kände sig extra berörda av ämnet i förhållande till dem som avböjde att medverka. Det kan även ha varit av avgörande

betydelse hur och av vem enkäten delades ut. Som tidigare nämnt skedde detta på skiftande sätt på olika skolor. Exempelvis kan det ha påverkat om enkäten distribuerats av en vedertagen person på respektive plats eller av oss som är utomstående. Eventuellt kan vissa ha känt sig pressade att delta när skolassistenten, som indirekt representerar skolledningen, eller en föreläsare var den som delade ut enkäten.

Social önskvärdhet är ett potentiellt problem när man undersöker känsliga ämnen. Att lärare och lärarstudenter av samhället förväntas ha en viss attityd till mobbning kan verka rimligt att anta och även att det till viss del kan ha påverkat hur de svarat. Vi tror dock inte att metodvalet i detta fall är en nackdel.

Slutligen vill vi framhålla att antalet deltagare i den här studien är förhållandevis få och att resultaten därför inte kan generaliseras utöver de grupper av lärare och lärarstudenter som ingick i studien. Studien kan med fördel replikeras med fler deltagare för att kunna påvisa extern validitet.

Material. Att tillverka en egen enkät är alltid ett riskmoment och i detta fall, då både kunskap och tid var begränsad, var vi medvetna om att den troligen skulle komma att innehålla svagheter. Trots försöket att ta vara på det vi ansåg vara det bästa ur den enkät vi hade tillgång till (Craig, 2000) och den ofullständiga information vi hade från artiklar av Boulton (1997) samt Bauman och Hurley (2005) insåg vi snart att även dessa hade sina brister. Att som Boulton enbart fråga vilka olika beteenden som kan anses vara mobbning är en svår uppgift att besvara utan en kontext. Som vi nämnt tidigare är det inte enbart ett beteende som är mobbning, utan hela situationen avgör (Olweus, 1991). Försöket att göra detta lättare genom att be deltagarna bedöma allvarlighetsgraden, istället för att svara på om de ansåg beteendet vara mobbning, löste dock inte problemet med avsaknad av sammanhang. Bauman och Hurley (2005) använde sig, liksom Boulton (1997) av generella påståenden om mobbning vilket gör även de svåra att ta ställning till utan ett sammanhang.

Vårt insamlade material visar även på att många deltagare kände behov av att kommentera eller förklara sina angivna svar, något som eventuellt kan förstärkas vid användning av generella påståenden. Den metod som Craig använde sig av, det vill säga att beskriva olika situationer, kan med facit i hand ändå anses varit ett bättre val. Där ligger emellertid svagheten i att det är svårt att få med alla aspekter av mobbningsdefinitionen i några få rader, att de specifika situationerna kan göra svaren svåra att generalisera till liknande förhållanden samt att enkäten skulle blivit betydligt längre.

Efter pilotstudien valde vi att ändra formuleringen på del ett, till att gälla handlingar utförda av en eller flera elever. Antal individer som utför handlingen kan, vilket även flera

deltagare påpekat, ha en stor inverkan på hur allvarligt ett beteende anses vara. Till kommande forskning bör denna formulering ändras till att gälla antingen enbart en eller endast flera elever.

Fundering finns även kring valet av beteenden i del ett. Då de tre typerna av mobbning avsågs mätas av fyra beteenden vardera är det viktigt att dessa motsvarar samma allvarlighetsgrad mellan varandra. Det kan förekomma gradskillnader inom varje typ av mobbning, det kan exempelvis vara en skillnad mellan att sparka och att knuffa någon, båda är dock exempel på fysisk mobbning. Vårt val av beteenden påverkar därför med största sannolikhet deltagarnas resultat.

Påståendena angående attityd till mobbning, mobbare och offer var huvudsakligen lånade från Boultons enkät. Trots detta så kommenterade flera deltagare att de var dåligt formulerade och svåra att förstå. Det påstående som flest hade problem att tolka var nummer 13: "Mobbning är något naturligt under uppväxten". Svårigheten verkade ligga i om det skulle besvaras utefter hur det statistiskt ser ut på skolorna eller efter hur deltagarna önskar att det skulle vara. Som tidigare nämnt anser Olweus (1991) att det är viktigt att inte se mobbning som något naturligt. Då mobbning förekommer på de flesta skolor, kan det dock vara vanligt att se detta som en naturlig del av att växa upp. Det viktiga är eventuellt inte om det anses vara en del av elevens skoltid eller ej, utan ifall man har inställningen att situationen går att förändra.

Valet att inkludera Olweus (1991) definition av mobbning kan ha påverkat deltagarnas svar på del två genom att de, istället för att gå efter sin personliga definition, svarat utefter denna. Det kan innebära att svaren som framkom i denna studie i så fall inte visar lärarnas och lärarstudenternas egentliga åsikter, utan deras tolkning av Olweus definition av mobbning. Det kan även påverkat hur de valde att kommentera del ett, då upprepning, utfört av en eller flera och jämlika parter nämndes av några deltagare.

Slutsatsen är att enkäten borde ha genomgått en större pilotstudie, men den möjligheten fanns tyvärr inte. I allmänhet skulle detta forskningsområde vinna på att ett standardiserat test utvecklades för att kunna hävda reliabilitet och validitet. Det skulle även ge möjligheten att jämföra resultat från olika studier.

Svårigheter

Vid studier som undersöker personers attityder bör man ha i åtanke att meningarna går isär vad det gäller förhållandet mellan attityd och beteende. Bakgrunden till denna studie var en nyfikenhet på hur lärare och lärarstudenters attityder ser ut för att kunna få en bild av hur

de agerar i mobbningssituationer bland elever. Som vi tidigare presenterat kan attityder ha betydelse för om ett beteende kommer att utföras (Ajzen, 1988). Samtidigt är det dock viktigt att uppmärksamma hur attityder istället kan spegla ett redan befintligt beteende (Festinger, 1957). Det senare är emellertid även av intresse då det säger något om det rådande läget ute på skolorna.

Skillnaden mellan implicita och explicita attityder måste även beaktas. Man kan anta att vid stressade situationer ökar de implicita attitydernas betydelse. Vid mobbningssituationer krävs snabba beslut av lärare vilket kan påverka om deras explicita eller implicita attityder ligger till grund för deras handlande. En enkät mäter med största sannolikhet deltagarnas explicita attityder. Som Nosek (2005) påpekar finns risken att attityder som inte är socialt önskvärda undanhålls vid studier liknande denna. Trots detta ansågs enkät att föredra i denna undersökning.

Det är viktigt att ha i åtanke att mobbning inte enbart sker mellan elever utan att även läraren kan vara utsatt, av elever eller av andra lärare. Om det är fallet kan det möjlighetsvis påverka lärarens kontakt med eleverna och därmed möjligheten att förhindra mobbning. Lärare som mobbar elever kan även förekomma.

Som vissa lärare och lärarstudenter påpekade, kan arbetet mot mobbning inte enbart ske på skolan utan är beroende av en större kontext. Vad det gäller barns uppfostran och värdegrund ligger en stor del av ansvaret på målsmän och inte enbart på lärare. Även andra vuxna personer som barn möter i olika situationer, exempelvis vid fritidsaktiviteter, påverkar. Den person som eleven är influeras av många faktorer och skolan är endast en av dessa.

Tidigare forskning

Mycket av tidigare forskning på området är gjord utomlands och dessa resultat behöver nödvändigtvis inte stämma överens med lärare, lärarstudenter eller elever i Sverige. Faktorer som kan spela in är kulturella skillnader, men även att lagar, läroplaner och dylikt skiljer sig åt mellan olika länder. Lärarutbildningen ser dessutom inte likadan ut över hela världen. Även inom Sverige har utbildningens längd och innehåll, samt lagar förändrats under denna tid. Kulturella förändringar kan till viss mån även skett. Detta är aspekter som man får ta i beräkning även i denna studie då de medverkande lärarna redan avslutat sin utbildning (någon uppåt 39 år) tidigare än de som går utbildningen idag.

De finns flera olika definitioner av mobbning, så beroende på vilken som väljs kan utgångspunkten för varje enskild studie skilja sig åt. Detta ger problem när det gäller jämförelse.

Då lite forskning är gjord på lärares attityd till mobbning och endast en bråkdel av den som finns är utförd med högstadielärare som deltagare blir möjligheten att jämföra resultaten från denna studie med tidigare forskning begränsad.

Applicerbarhet och framtida forskning

I denna studie har kritik mot lärarutbildningen framkommit. De lärarstudenter som deltagit har redovisat att frågor kring mobbning i stort sett inte förekommer under utbildningen. Vi tror att denna kritik är viktig att uppmärksamma.

Vårt resultat att social mobbning anses som signifikant mindre allvarligt än fysisk och verbal bekräftar tidigare forskning och visar på hur viktigt det är med kunskap bland lärare om även denna typ av mobbning.

För att få en fördjupad inblick i synen på mobbning skulle det vara av intresse att undersöka om lärare och lärarstudenters attityder påverkas av: deras kön, vilket ämne de undervisar i, om de själva har barn, om de själva varit utsatta för mobbning under sin uppväxt, ifall de själva är utsatta och hur olika åldersgruppers attityd eventuellt skiljer sig. Det skulle vara intressant att undersöka om det finns skillnader mellan explicita och implicita attityder. Det finns även en möjlighet att en longitudinell studie skulle ge en inblick i hur attityden till mobbning eventuellt förändras med ökad yrkeserfarenhet. Lärarutbildningen är under ständig förvandling, vilket gör det intressant att även göra kommande undersökningar bland lärare och lärarstudenter för att se om en ändrad utbildning ger förändrad kunskap om mobbning.

Sammanfattningsvis visar denna studie generellt på önskvärda attityder bland lärarna och lärarstudenterna till mobbning. Om denna attityd kombineras med kunskap om hur mobbning ska förebyggas och hanteras finns det ingen anledning att inte se ljust på framtiden. Vi hoppas att fortsatt arbete mot mobbning på skolor och en bra utbildning ger resultat som elever kan märka. Att kampen mot mobbning inte enbart sker i styrdokument och är beroende av eldsjälar, utan att alla lärare får en rättvis chans att med adekvat kunskap och rätt verktyg göra en skola utan mobbning till verklighet.

Referenser

- Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality and behavior*. Milton Keynes: Open University Press.
- Ajzen, I. & Fishbein M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.
- Almquist, Y. (2009). Peer status in school and adult disease risk: a 30-year follow-up study of disease-specific morbidity in a Stockholm cohort. *Epidemiol Community Health*, 63, 1028-1034.
- Bauman, S. & Hurley, C. (2005). Teachers' attitudes and beliefs about bullying: Two exploratory studies. *Journal of School Violence*, 4 (3), 49-61.
- Book, A. S., Volk, A. A. & Hosker, A. (2012). Adolescent bullying and personality: An adaptive approach. *Personality and Individual Differences*. 52, 218-223.
- Borg, M. G. & Falzon, J. M. (1989). Primary school teachers' perception of pupils' undesirable behaviours. *Educational Studies*. 15(3), 251-260.
- Borg, M. G. & Falzon, J. M. (1990). Teachers' perception of primary schoolchildren's undesirable behaviours: the effects of teaching experience, pupil's age, sex and ability stream. *British Journal of Educational Psychology*, 60, 220-226.
- Boulton, M. J. (1997). Teachers' views on bullying: definitions, attitudes and ability to cope. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.
- Boulton, M. J., Bucci, E. & Hawker, D. D. S. (1999). Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: concurrent links with bully/victim involvement. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 277-284.
- Briggs, S. R. & Cheek, J. M. (1986) The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54, 106-148.
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Cohen, J, W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd edn). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24(1), 123- 130.
- Craig, W. M., Henderson, K., & Murphy, J. G. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*, 21(1), 5-21.
- de Bruyn, E.H., Cillessen, A.H., & Wissink, I.B. (2010). Associations of peer acceptance and

- perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 30, 543-566.
- DeVellis, R.F. (2003) *Scale development: Theory and applications* (2nd edn). Thousand Oaks, California: Sage.
- Due, P., Holme Hansen E., Merlo, J., Andersen, A., & Holstein, B. (2007). Is Victimization From Bullying Associated With Medicine Use Among Adolescents? A Nationally Representative Cross-sectional Survey in Denmark. *Pediatrics*, 120(1), 110-117.
- Eagly, A. H. & Chaiken, S. (1993) *The Psychology of Attitudes*. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Festinger, L. (1957). *A theory of Cognitive Dissonance*. Stanford: Stanford University Press.
- Findahl, O. & Höijer, B. (1998) *Text och innehållsanalys. En översikt av några analystraditioner*. Stockholm: SR Publik- och Programforskning.
- Fors, Z. (2007). Destruktiva maktreaktioner. I C. Thors (Red.), *Utstött - en bok om mobbning* (pp. 19-35). Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Gawronski, B., Bodenhausen, G. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: An integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological Bulletin*, 132 (5), 692-731.
- Hägglund, S. (2007). Banal mobbning - en vardagsföreteelse i förskola och skola. I C. Thors (Red.), *Utstött - en bok om mobbning* (pp. 97-108). Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., Bettencourt, R., & Lemme, F. (2006). Teachers' and pupils' definitions of bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 76, 553-576.
- Nicolaides, S., Toda, Y., & Smith, P. K. (2002). Knowledge and attitudes about school bullying in trainee teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 72, 105-118.
- Nosek, B. (2005). Moderators of the relationship between implicit and explicit evaluation. *Journal of Experimental Psychology*, 134, 565-584.
- Olweus, D. (1991). *Mobbning i skolan. Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber AB.
- Olweus, D. (1993). Victimization by Peers: Antecedents and Long-Term Outcomes. I K. Rubin & J. Asendorpf (Red.), *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood* (pp. 315-341). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Olweus, D. (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Olweus, D. (2007). Mobbning i skolan - fakta och åtgärder. I C. Thors (Red.), *Utstött - en bok om mobbning* (pp. 57-79). Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual*. Berkshire: Open University Press.
- Ramasut, A. & Papatheodorou, T. (1994) Teachers' perceptions of children's behaviour

- problems in nursery classes in Greece. *School Psychology International*, 15, 145-161.
- Siann, G., Callaghan, M., Lockhart, R., & Rawson, L. (1993). Bullying: Teachers' views and school effects. *Educational Studies*, 19, 307-321.
- Skolinspektionen. (2010). *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*. Hämtad från Skolinspektionen:
www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/Trakasserier/slutrapport-trakasserier-och-krankningar.pdf
- Skolverket. (2009). *Skolverkets allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Hämtad från Skolverket: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2268>
- Skolverket. (2011a). *Utvärdering av metoder mot mobbning* (Statens offentliga utredningar, 2011:353). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Skolverket. (2011b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Riksdagen
- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power: Implications for school-based intervention strategies. *Journal of Applied School Psychology*, 19(2), 157-176.
- Wilson, T.D., Lindsey, S., & Schooler, T.Y. (2000). A model of dual attitudes. *Psychological Review*, 107, 101-126.

Del 1

Bilaga 1

Du ska nu ange hur allvarliga Du anser följande beteenden vara om de utförs av en eller flera elever mot en annan elev.

Exempel:

Dra en elev i håret

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt
Inte så Varken eller Allvarligt
allvarligt

Gör Din bedömning genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst motsvarar Din ståndpunkt.

Hur allvarliga bedömer Du att följande beteenden är om de utförs av en eller flera elever mot en annan elev?

1. Sprida elaka rykten om en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

2. Skratta på ett elakt sätt åt en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

3. Slå eller sparka en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

4. Göra grimaser eller fula gester mot en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

5. Tvinga en elev att göra något mot sin vilja

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

6. Knuffa en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

7. Ge en elev öknamn

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

8. Hålla fast en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

9. Stirra på en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

10. Hota en elev verbalt

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

11. Håna en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

12. Lämna en elev utanför

Inte alls allvarligt [] [] [] [] [] Mycket allvarligt

Finns det något Du vill tillägga på del 1 kan Du göra det här:

Del 2

En vanlig definition av mobbning är att “en person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.” För att kunna kallas mobbning bör det dessutom vara en ojämn maktbalans mellan de inblandade (Olweus, 1991).

Vi kommer nu att be Dig ta ställning till några påståenden om mobbning.

Exempel:

Mobbning förekommer i alla åldrar

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt
Tar delvis avstånd [] [] [] [] [] Instämmer delvis
Tar varken avstånd eller instämmer [] [] [] [] [] Instämmer helt

Ange Din åsikt genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst motsvarar Din ståndpunkt.

13. Mobbning är något naturligt under uppväxten

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

14. Mobbning är dåligt för alla berörda elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

15. Mobbning främjar den personliga utvecklingen hos alla inblandade elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

16. Mobbning stärker alla inblandade elevers karaktärer

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

17. Elever som mobbar bryr sig inte om hur den som blir mobbad mår

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

18. Elever som mobbar njuter av det

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

19. Elever som mobbar behöver först och främst hjälpas, inte straffas

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

20. En gång mobbare, alltid mobbare

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

21. Det kan finnas godtagbara anledningar till att en elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

22. Det är endast den mobbade elevens ansvar att försvara sig

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

23. Vissa mobbade elever har sig själva att skylla

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

24. Jag blir upprörd när någon elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Finns det något Du vill tillägga på del 2 kan Du göra det här:

Del 3

Vänligen svara genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst stämmer överens med Dig. På de ställen där Du ser en linje ber vi Dig skriva ditt svar.

25. I min roll som lärare ingår det att arbeta mot mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

26. Jag anser mig kunna se om en elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

27. Jag anser mig kunna hantera mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

28. Jag anser mig kunna förebygga mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

29. Under min lärarutbildning lärde jag mig tillräckligt om anti-mobbingsarbete

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Om Du instämmer, ge exempel på någon kunskap eller lärande situation som Du upplevde som viktig:

30. Jag skulle vilja få mer kunskap om anti-mobbingsarbete

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Om Du instämmer, ge exempel på kunskap som Du känner ett behov av att utveckla:

Attityder till mobbning

Finns det något Du vill tillägga på del 3 kan Du göra det här:

Del 4

Hur många år har Du arbetat som lärare? _____

Har Du en lärarexamen? _____

Kön: _____

Ålder: _____

Tack för Din medverkan!

Del 1

Du ska nu ange hur allvarliga Du anser följande beteenden vara om de utförs av en eller flera elever mot en annan elev.

Exempel:

Dra en elev i håret

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt
Inte så allvarligt *Varken eller* *Allvarligt*

Gör Din bedömning genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst motsvarar Din ståndpunkt.

Hur allvarliga bedömer Du att följande beteenden är om de utförs av en eller flera elever mot en annan elev?

1. Sprida elaka rykten om en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

2. Skratta på ett elakt sätt åt en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

3. Slå eller sparka en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

4. Göra grimaser eller fula gester mot en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

5. Tvinga en elev att göra något mot sin vilja

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

6. Knuffa en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

7. Ge en elev öknamn

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

8. Hålla fast en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

9. Stirra på en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

10. Hota en elev verbalt

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

11. Håna en elev

Inte alls allvarligt Mycket allvarligt

12. Lämna en elev utanför

Inte alls allvarligt [] [] [] [] [] Mycket allvarligt

Finns det något Du vill tillägga på del 1 kan Du göra det här:

Del 2

En vanlig definition av mobbning är att “en person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.” För att kunna kallas mobbning bör det dessutom vara en ojämn maktbalans mellan de inblandade (Olweus, 1991).

Vi kommer nu att be Dig ta ställning till några påståenden om mobbning.

Exempel:

Mobbning förekommer i alla åldrar

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt
Tar delvis avstånd [] [] Tar varken avstånd eller instämmer [] Instämmer helt

Ange Din åsikt genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst motsvarar Din ståndpunkt.

13. Mobbning är något naturligt under uppväxten

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

14. Mobbning är dåligt för alla berörda elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

15. Mobbning främjar den personliga utvecklingen hos alla inblandade elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

16. Mobbning stärker alla inblandade elevers karaktärer

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

17. Elever som mobbar bryr sig inte om hur den som blir mobbad mår

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

18. Elever som mobbar njuter av det

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

19. Elever som mobbar behöver först och främst hjälpas, inte straffas

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

20. En gång mobbare, alltid mobbare

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

21. Det kan finnas godtagbara anledningar till att en elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

22. Det är endast den mobbade elevens ansvar att försvara sig

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

23. Vissa mobbade elever har sig själva att skylla

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

24. Jag blir upprörd när någon elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Finns det något Du vill tillägga på del 2 kan Du göra det här:

Del 3

Vänligen svara genom att sätta ett kryss (x) i den ruta som bäst stämmer överens med Dig. På de ställen där Du ser en linje ber vi Dig skriva ditt svar.

25. I min roll som lärare ingår det att arbeta mot mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

26. Jag anser mig kunna se om en elev blir mobbad

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

27. Jag anser mig kunna hantera mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

28. Jag anser mig kunna förebygga mobbning bland elever

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

29. Under min lärarutbildning lär jag mig tillräckligt om anti-mobbningsarbete

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Om Du instämmer, ge exempel på någon kunskap eller lärande situation som Du upplevde som viktig:

30. Jag skulle vilja få mer kunskap om anti-mobbningsarbete

Tar helt avstånd [] [] [] [] [] Instämmer helt

Om Du instämmer, ge exempel på kunskap som Du känner ett behov av att utveckla:

Attityder till mobbning

Finns det något Du vill tillägga på del 3 kan Du göra det här:

Del 4

Hur många terminer har Du kvar till Din lärarexamen? _____

Vilka årskurser kommer Du vara behörig till att undervisa? _____

Kön: _____

Ålder: _____

Tack för Din medverkan!

Hej!

Bilaga 3

Vi heter Emmy Lundmark och Britta Anfast. Just nu skriver vi vår kandidatuppsats i psykologi vid Lunds universitet. Syftet med uppsatsen är att belysa lärare och lärarstudenters syn på mobbning. Vi vore tacksamma om Du vill hjälpa oss genom att fylla i denna enkät, vilket tar uppskattningsvis 15 min.

Ditt deltagande är helt frivilligt och Du kan avbryta Din medverkan när som helst. Anonymitet garanteras då inga individuella svar kommer att kunna identifieras. Uppgifterna kommer också att behandlas konfidentiellt.

I enkäten kommer Du att få svara på några enkla frågor och ta ställning till påståenden relaterade till mobbning bland elever. Det finns inte några svar som är rätt eller fel, utan det är Din åsikt som vi är intresserade av. Tänk på att svara så som Du själv känner och inte så som Du tror att man "bör" svara.

Vi kan inte ge några individuella resultat, men självklart är Du välkommen att ta del av den färdiga uppsatsen där det samlade resultatet presenteras. Om så är fallet, eller vid eventuella frågor, får Du gärna kontakta någon av oss via mail. Vår handledare Sofia Bunke (Sofia.Bunke@psychology.lu.se) kan också kontaktas.

Tack för att Du tar Dig tid att medverka i vår undersökning!

Med vänliga hälsningar

Emmy Lundmark: emmy.lundmark.564@student.lu.se

Britta Anfast: britta.anfast.547@student.lu.se